

GURKA DEZSŐ:
NOVALIS MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁSÚ MOTÍVUMAINAK
ÉLETRAJZI HÁTTERE
A Charpentier család kapcsolati hálójának irodalmi aspektusai

A Novalis név egy német költő, Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg (1772–1801) felvett, irodalomban használt neve volt. A freibergi Bányászati Akadémián tanult, ahol az ásványtan terén Abraham Gottlob Werner professzor szellemi hatása alá került. Itt tanított bányaművelést Johann Friedrich Wilhelm von Charpentier professzor is, akinek a lánya, Julie von Charpentier lett a menyasszonya. Ezeknek a kapcsolatoknak a hatására a műveiben fontos szerepet játszanak a bányászati, ásványtani vonatkozások. Mivel Magyarország bányászata akkoriban Európában az egyik legjelentősebb volt, ez már magával hozott magyar utalásokat is, különösen a *Heinrich von Ofterdingen* című regényében. A műben egy *Klingsohr* nevű öreg költő és egy öreg bányász is magyarországi születésű. *Klingsohr* a darabban a bányászokat mint „fordított csillagjósokat” dicséri, akik a mélységet kémlelik, és abból nem a jövőt, hanem a múltat akarják kiolvasni. A bányász pedig lelkesen emlékezik hazája északi hegyvidékeinek ércben való gazdagságára. Maga Charpentier professzor kétszer is járt a felső-magyarországi bányavidéken, 1786-ban jelen volt Szklenón a Born Ignác által rendezett tanácskozáson, és ő is alapító tagja lett az első nemzetközi Bányászattani Társaságnak.

Novalis tragikusan korán, huszonkilenc évesen halt meg. Később a magyarországi kapcsolatok volt menyasszonya, Julie von Charpentier életében váltak különösen fontossá. Abban az időben szintén a freibergi akadémián tanuló és a Charpentier családhoz bejáratos fiatalember volt báró Podmaniczky Károly, aki – Novalis halála után – feleségül vette Julie-t. Az esküvőt még Freibergben tartották, de Podmaniczky Károly tanulmányainak elvégzése után, 1805-ben hazajöttek Magyarországra. Itt férje először Nagyszebenben lett bányatanácsos, majd az aszódi családi kastélyba költöztek. Közös életükben aszódi otthonuk a magyarországi német nyelvű társasági élet egyik központjává vált. Julie egy németországi látogatásáról Kazinczy is megemlékezik egyik levelében. Julie még új házasságában is ápolta első vőlegénye, Novalis emlékét, tudjuk, hogy művei néhány eredeti kéziratát is magával hozta. Sajnos Julie is tragikusan korán, 1811-ben halt meg, gyermekszülés következtében. Podmaniczky másodszor is Németországból nősült, élete végéig tartotta a német családi és tudományos kapcsolatokat,

Wernerrel is levelezett. Személyes vallomása szerint két dolgot nem tudott egész életében elfogadni: első felesége, Julie, és tanítómestere, Werner halálát.

Gurka Dezsőnek sikerült megtalálni az egykori szarvasi evangélikus gimnázium könyvtárában a Julie temetésén elhangzott gyászbeszéd eredeti szövegét, amelyet forrásközlésként az eredeti német nyelven és magyar fordításban is közöl a könyvben. A halotti beszédben is jól követhetők a Charpentier család kapcsolatai, amelyek további magyarázatokat adnak arra, hogy miért fordul elő több magyarországi motívum is a *Heinrich von Ofterdingen*ben. A beszéd azt is valószínűsíti, hogy Julie von Charpentier legalább olyan mértékben volt a regény női szereplőinek modellje, mint a szakirodalom által gyakrabban emlegetett első menyasszony, Sophie von Kühn.

Az emlékbeszéd szerzője Boszy Mihály, a helybeli, szlovák nemzetiségű evangélikus lelkész, akit a szlovák irodalomtörténet nemcsak saját művei miatt, hanem első szlovák nyelvű Shakespeare-fordításai miatt is számontart. Boszy Mihály valószínűleg fiatalkori jénai tanulmányai és ott megszerzett német műveltsége révén nyerte el Podmaniczky bizalmát. Mintha az emlékbeszéd az elhagyott otthoni Charpentier család erős szellemi hatását idézné, amely – Gurka Dezső szavai szerint – az „Aszódon letelepült Julie Charpentier számára is át tudta menteni a freibergi közeg otthonosságát”.

Az ismertett könyv tulajdonképpen a magyar változata egy német nyelven nemrég megjelent másik könyv egy részének. Ezt is ismertettük már a *Magyar Tudomány* 2023/8. számában (Gurka Dezső [Hrsg.]: *Mineralogische Konnotationen im 18. und 19. Jahrhundert*). Mindkét kötet szabadon olvasható online is.¹

(Gurka Dezső: *Novalis magyarországi vonatkozású motívumainak életrajzi háttere. A Charpentier család kapcsolati hálójának irodalmi aspektusai*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2023, 122 o.)

Viczián István

DSc, Debreceni Egyetem Ásvány- és Földtani Tanszék

¹ Lásd: <https://tudasaramlas.btk.elte.hu/hu/tudastar>.